

Margócsy tehát a Bajza és Toldy által képviselt „poétikai leírásra” koncentráló, értelmezői attitűdben „kritikaibb” frazeológia megvalósulását látja, és felhívja a figyelmet Erdélyi János még visszafogottabb viszonyulására. Idézi is az *Előszó*ban Erdélyit, aki egyébként a Kisfaludy-ünnep egyik szervezője volt, éppen azt a későbbi intelmét, amellyel óvott a költészet túlzásba vitt kultuszától. A történeti kontextusban sokkal érdekesebbé válik a feltételezett kultikus–kritikai szembenállás. A kötet tanulmányai (talán az „*Istennőm, végzetem, mindenem, magyar nyelv!*” kivételével) igyekeznek túllépni egy homogenizált, szekularizált nyelvi eszköztár részletező bemutatásán, ami még dominált az 1990-es írásban, amely a kultikus kifejezőmódok szemelvényes gyűjteményét kínálta.

De ez a kezdő tanulmány, amelynek „bírált és bírálható szemléletétől” szerzője sokban eltávolodott, meghatározó nemzedéki tapasztalatot hordozott, s ezért kiváltképp nagy hatása volt. A kétféle irodalom szembeállítására mérséklődött ugyan, de alapjában véve továbbra is tartható, sőt Margócsynál olykor még most is érzékelhető a kultuszromboló szándék, a kultikus megnyilvánulások féken tartása, visszaszorítása. A *Kommentár* szerint a kultikus viszonyulásmód a XIX. század óta hagyományozódó rendszer, amely eleve az irodalomszemlélet egészét érinti, felfüggeszti a kritikai észrevételeket, tautologikus beszédet teremt, és ily módon ihletetlen mutatja fel a történeti kontextusából kiemelt költő „igazi” arcát. Ezzel a szűkebb értelemben vett kultuszfogalommal indít Margócsy 1990-ben, amely aztán egyre tágabb értelmezést nyer: a kultusz kiküszöbölhetetlen az irodalomhoz fűződő viszonyból, mi több, „tudományos hagyományá is nemesült”. Majd a kötet legkésőbbi darabja, az *Előszó* nem veti ugyan el, hogy a kultusz sok esetben kiiktathatatlan, de a racionalitás irányából érkező kritikát ellehetetlenítő metaforikusságot tekintve eleve adottnak az irodalmi tárgyhoz fűződő kapcsolatban anélkül, hogy feladná a figuratív és kultikus nyelv ellenőrzésére irányuló teoretikus szándékot. Márpedig ez a szándék mindig feltételezi

a vizsgált tárgy „igazabb” megvilágításának/megértésének igényét, és ennek az igénynek a kultuszát. Ebben a rendkívül tág értelemben lehetne általánosságában kultikus jellegűnek mondani az irodalomhoz kötődő diskurzust, immár egészen elkülönítve attól a kultikusságtól, amely az irodalom XIX. századi használatának mechanizmusait uralta. Hasonlóan tágabb értelmezéssel indít Dávidházi Péter Shakespeare-könyvének Horváth Jánost idéző előszava is: „»Aki irodalomtörténetet ír, alázattal ismerje fel, hogy ő van e kijelölt helyre állítva, s fogja fel erkölcsi nagyságát annak a viszonynak, melybe ő, a gyarló egyes ember, lépni készül lelki ősei nagy történeti közösségével.« Szakmánk klasszikusa, Horváth János foglalta össze e kimeríthetetlen jelentésű mondatban azt a tiszteletre intő és felelősségteljes viszonyt, amely a később érkezőt, legyen akár a hagyományos irodalomtörténet művelője vagy éppen egy irodalmi kultusz természetrajzának monográfusa, mindenkor elődeihez fűzi.” (Dávidházi Péter: „*Isten másodszülöttje*”. *A magyar Shakespeare-kultusz természetrajza*. Gondolat, Bp., 1989. VII. old.)

Ha az irodalomhoz fűződő viszony eleve kultikus, akkor ez a kultuszfogalom megkülönböztetendő attól, amit a kutatási ág jelképes kezdetekor használtak; annak érdekében, hogy ebben a tágabb értelmű jelentésben funkcionálhasson akkor, amikor ennek az általános, univerzális attitűdnek a jelölésére szolgál. Elkerülendő a különböző kultuszfogalmak, valamint a különböző korok kultuszfogalmainak összekeveredését is – ami alkalmanként, még Margócsy tárgyalt kötetében is megnehezíti az általuk lefedett jelentésterület körülhatárolását.

A nyelvészetről – egyes szám első személyben II.

Szerkesztette: Bakró-Nagy Marianne és Kontra Miklós, *Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged, 2009. 224 old., 1490 Ft*

„Nem hiszem, hogy különleges élőlény lenne a nyelvész.”

(Balogh Lajos, 9. old.)

1. TUDNIVALÓK – OLVASÁS ELŐTT

Mielőtt kézbe vennénk bármilyen, a nyelvészetről vagy a nyelvtudományról szóló könyvet, nem árt, ha észben tartjuk, hogy míg a grammatikairás, a nyelvtankészítés ókori hagyományokra tekint vissza, addig a mai értelemben vett (tudományos) nyelvészet igen fiatal diszciplína. Attól függően, hogy kihez, melyik iskolához társítjuk a megjelenését, maximum 150–300 éves. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a magukat nyelvésznek nevező tudósok sem ugyanazt tekintik nyelvészettnek, a nyelvtudomány részének. Azt a meghatározást, hogy „a nyelvészek egy adott nyelvre vagy általában az emberi nyelvekkel tudományosan foglalkoznak”, túl sokféleképpen lehet érteni, mert a nyelvészetben ennek a bizonyos „tudományosságnak” radikálisan sokféle iskolája, hagyománya van. Ezért lehet, hogy a nyelvtudomány éppúgy besorolható a filológia, mint a természettudományok alá.

Ez még csak hagyján: fiatal tudomány, majd csak letisztul. A következő szempont, amit nem volna szabad figyelmen kívül hagynunk, amikor magyar nyelvészek magyar nyelvű nyelvészeti írásait vesszük kézbe, az a magyar nyelvészet és a magyar nyelvész-társadalom sajátos mikroklímája. (Erről l. többek között a *Szubjektív vázlatpontok egy kis magyar szocio-lingvisztika-történethez* című írást és a benne hivatkozott irodalmat: <http://tkis.extra.hu/sl/szltort.htm#ftn2>.)

A kívülálló úgy láthatja, hogy talán nem is egy nyelvészet van, hanem legalább kettő, és mindkettőnek még számos alfaja. A „nyelvészet¹” a

magyar nyelv történetével és leírásával foglalkozik, nem nagyon tekint más nyelvekre, és kevéssé érdeklí, hol áll a magyar az emberi nyelvek sorában. Módszertanában és fogalomhasználatában a mai napig többnyire az ókori leíró grammatikákat követi. Részben ennek következtében nem ragaszkodik az egzaktáshoz. Normatív, első sorban az írott nyelvre alapoz; sőt sokszor előíró szemléletű. Némely képviselői sajátos küldetéstudattal vannak megáldva: féltik és óvják anyanyelvüket a végromlástól. Ha meg akarunk ismerkedni velük, első sorban a magyar egyetemek magyar nyelvi tanszékei, intézetei környékén érdemes körbeszaglászunk.

A „nyelvészet,” a magyart a természetes nyelvek sorába illeszti, első sorban az emberi nyelvekre általában jellemző sajátosságokat kutatja (mert hisz benne, hogy vannak ilyenek). Képviselői a nyelvek sajátosságairól furcsa elméleteket gyártanak, melyeket igen bonyolult és változó egzakt-sággal adnak elő. Módszereikben és fogalomhasználatukban az előbbieknél inkább kötődnek a mai nemzetközi nyelvtudományhoz. A nyelvvel kapcsolatos minden érzelmi viszonyulást elutasítanak, nem féltik anyanyelvüket, és nem érznek szerszetést a megmentésére. Ha velük szeretnénk találkozni, első sorban az akadémiai kutatóintézet környékén érdemes keresgélünk, továbbá néhány „elméleti” vagy „általános” jelzővel ellátott nyelvészeti tanszéken. A két nyelvészet képviselői igen izoláltan élnek és alkotnak, ritkán értik meg egymást, és ritkán alakul ki köztük érdemi vita.

Ez a kép természetesen elnagyolt, mégis magunk elé kell idéznünk, mielőtt belevágunk *A nyelvészetről – egyes szám első személyben II.* című könyv olvasásába – mert a magyar nyelvészek 60 évesnél idősebb generációjáról szól, az általuk elképzelt, illetve művelt magyar nyelvészetről.

2. A KÖTET FELÉPÍTÉSE, KONCEPCIÓJA

A kötet *A nyelvészetről – egyes szám első személyben* című sorozat második része – ami közel húsz évvel az első után jelent meg. Az első 1991-ben, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete kiadásában

látott napvilágot, benne harminc, 1945 előtt született magyar nyelvész vallott pályájának és a hazai nyelvtudományának az alakulásáról (I. Kornai András recenzióját: *BUKSZ*, 1993. ősz, 110–113. old.). Az újabb kötetben huszonegy, 1946 után született magyar nyelvész vallomását olvashatjuk nyelvészekről, nyelvészetről. (Betűrendben: Balogh Lajos, Bánréti Zoltán, Békési Imre, Csúcs Sándor, Décsy Gyula, Fodor István, Kara György, Kassai Ilona, Keresztes László, Keszler Borbála, Kiss Jenő, Kiss Sándor, Klaudy Kinga, Kocsány Piroska, Máta Mária, Nyomárkay István, Péntek János, Sebestyén Árpád, Szende Tamás, Szépe György, Varga László.) Az új könyv a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának kiadása; a szerkesztők és a kérdések ugyanazok, csak a megkérdezettek köre más.

A kötetek ötletét az amerikai nyelvészeket hasonlóképp megszólító kiadvány, az 1980-as *First Person Singular* (eds. B. H. Davis – R. O’Cain. Benjamins, Amsterdam) adta. A magyar kötetek írásos interjúkból állnak, a rövid szerkesztői előszón kívül nem tartalmaznak bevezető tanulmányt, amely a szélesebb kontextust megvilágítaná vagy magyarázná. A szövegek formája mégsem interjú: a kérdések nem, csupán a válaszok szerepelnek bennük; a feltett kérdésekre számok utalnak (nemegyszer még azok is hiányoznak). A magyar nyelvészeknek a szerkesztők következő hat kérdésére kellett írásban válaszolniuk:

1. Mitől nyelvész a nyelvész? Van-e olyan egyéniségjegyek, amelyek a nyelvészt jellemzik?

2. Ön hogyan vált nyelvesszé? Nyelvesszé válásában volt-e valakinek, valaminek döntő hatása?

3. Mely intézményekben talált kedvező körülményeket nyelvészeti kutatásaihoz?

4. Hogyan alakultak ki és hogyan változtak nyelvészeti nézetei?

5. A nagy egyéniségek milyen szerepet játszottak pályáján, a tudományterület alakításában?

6. Véleménye szerint milyen irányzatok hatottak, hatnak a magyar nyelvészetre?

Amikor először olvastam el a kérdéseket a kötethez tartozó (igen prakti-

kus) könyvjelzőn, azt gondoltam, jók, nem túl konkrétak, és van közöttük kifejezetten személyes is. Alkalmat adnak mind az anekdotázásra, mind a komolyabb, szakmai vélemény kifejtésére. Kinek épp mihez van kedve. Az már nem tűnt fel, hogy a rájuk adott válaszok igencsak redundánsak lehetnek (pl. a 2. kérdés második fele és a 3., 4., 5. kérdés). Ez már az interjúkat olvasva tűnt fel: többen csak visszautalnak előző válaszaikra, vagy részben ismétlik magukat. A visszautalások többször megakasztják az olvasót, és a szövegek élvezhetőségének sem tesznek jót. Van azután néhány írás, amely – vélhetően – nem vagy nem teljesen a kérdésekre adott válaszként jött létre: élvezetesek, a kötetből mégis kilógnak. Több szerzőnek feltűnt, hogy nem kapott a közeljövőre vonatkozó kérdést – elvégre többségükben még aktívan dolgozó nyelvészek –, ezért zárszóként kifejezték a jövőre vonatkozó terveiket.

Az ötlet tehát alapvetően ötletes: hat kérdés a személyes életútról és karrieréről, és személyenként hat válasz. Belátható a terjedelem, közérthető a stílus. Két kérdése lehet ezután az olvasónak: 1. Kinek szól a könyv, és mi a célja? 2. Mitől *könyv*? A kérdésekre adható válaszok részben összefüggenek egymással.

Az 1. kérdésre maguk a szerkesztők felelnek kurta előszavukban: „a hazai nyelvtudomány bármely intézményétől, bizottságától, társaságától független» módon, a magyar nyelvészet történetében fontos szerepet játszó kollégák önvallomásán keresztül segít hozzá a nyelvtudomány történetének megírásához.” (7. old.) Az interjúk tehát dokumentumok, adalékok egy tudománytörténeti mű összeállításához. Persze így a potenciális közönség túlzottan leszűkül. Ki mást érdekelne ilyesmi, mint a tudománytörténet megírására vállalkozó kutatókat? Akkor viszont mi a szerepe a személyességnek, az egyéni stílusnak? Lesz-e nyoma ennek egy leendő tudománytörténetben?

Áttérve már a 2. kérdésre: a megjelenés példányszáma (500) és a könyv külseje egyaránt a szerkesztők koncepcióját tükrözi: a borító egy silányabb egyetemi jegyzetével vetekszik, bár a tördelés igényes. (Szerepel a kötetben

egy nagyon jól használható név-, illetve tárgymutató is.) Magyarán: nyelvészek írnak jórészt egymásnak önmagukról és a munkájukról.

A szerkesztők hangsúlyozzák, hogy nem akartak belenyúlni a szövegekbe, csupán a legszükségesebb javításokat végezték el rajtuk. Ez rendben van (bár maradtak helyesírási hibák és elütések). Jó leltárosok módjára ábécérendben közölték az interjúkat, ez azonban kötetsszerző elvnek nem elég, nem is áll össze rendszerré a sok interjú, pedig sok szálon kapcsolódnak egymáshoz. Teljesen érthető és méltánylandó, ha a szerkesztők nem akarták sem iskolák, sem elméletek, sem intézmények szerint beskatulázni az interjúalanyokat. Mégis lehetett volna valamelyes kronológiát követni, vagy az egymásra sokat hivatkozó szerzőket egymás mellé tenni. Így például Szépe György írását biztosan Bánréti Zoltán és Kassai Ilona írása elé helyeztem volna, minthogy utóbbiak az ő tanítványai.

Hiányzik még az olvasónak és a majdani tudománytörténet megíróinak az az információ is, hogy kik maradtak ki a kötetből: voltak-e olyanok, akiket felkértek, de visszautasították, vagy csak nem küldtek szöveget; illetve kiket nem kértek fel? Mindenképp hiányolom Nádasy Ádámot, akinek hatása az oktatásban és a nyelvről való közgondolkodásban jelentős. Hiányzik az idősebb generációból (az előző kötetből is kimaradt) Grétsy László, noha neve intézménnyé vált; a nagyközönség szemében a mai napig ő „a nyelvész”, jóllehet az *Alljunk meg egy szóra!* című műsor már régóta nem létezik. Más irányból, a pszicholingvisztika határterületéről hiányzik a nagy hatású és széles érdeklődési körű Pléh Csaba. Végül, de nem utolsósorban talán a legfájóbb egy határon túli nyelvész, Szilágyi N. Sándor hiánya: érdekes és tartalmas nyelvészeti életet és egy egészen másik világot, nézőpontot képvisel, mint amit a magyarországiak írásaiból megismerhetünk. Ez az én személyes hiányjegyzékem; fúrja az oldalamat a kíváncsiság, kapta-e felkérést, avagy sem.

Egy félig-meddig beavatott olvasónak (amilyen én is vagyok) is hiányzik továbbá valamiféle fogódzó a szerzők elhelyezéséhez. Sokat segített volna az

olvasásban egy-egy rövid, pár soros ismertetés a megszólalókról, hogy ne a Wikipédiát kelljen böngészni, ki hányban született, hol dolgozott-dolgozik. A képek hiányát már meg sem merem említeni – milyen jó lenne, ha a vallo-másokhoz arcok is tartoznának.

Akár igazi könyv is születhetett volna tehát ebből az anyagból, olyan kiadvány, amely nagyobb érdeklődésre tarthat számot, mint a mostani. Több lehetne pusztá történeti adaléknál, az intézmények történetét színesítő, személyes történelemnél. Mert az interjúk érdekesekek: igazi személyiségeket, kutatói attitűdöket, magatartásformákat, módszereket ismerünk meg általuk. Kirajzolódik valamelyest az 1960–90-es évek tudományos, egyetemi élete. Sokféle „iskolába” nyerünk rövid, személyes betekintést: érdekes és elgondolkodtató, hogyan válnak ezek az identitás fontos, integráns részévé. Izgalmas oda-vissza lapozgatni, hogyan lépnek óhatatlanul párbeszédbe egymással a szövegek.

Egyszóval: ronda és koncepciózusan szerkesztetlen kötet ez, sok izgalommal, némi humorral, rengeteg kérdéssel és sok válasszal.

3. VISSZATÉRŐ TÉMÁK, PROBLÉMÁK

A fiatalabb generáció nyelvészei és a nem szakmabeliek előtt feltáru azoknak a megkerülhetetlen szótáraknak és kézikönyveknek a története, amelyeket jobb híján ma is naponta használunk. Ezek az alapvető munkák ugyanis részben a kötetben megszólalók nevéhez fűződnek. Hogyan készült, kik készítették a *Magyar Értelmező Szótárt*, az *Új Magyar Tájékoztató* vagy a *Magyar nyelvjárások atlaszát*? Hogyan születtek a hagyományos leíró grammatikák, amelyeket teljesség tekintetében a mai napig sem „körözött le”, nem váltott fel egyetlen „modern” szemléletű munka sem? Kik vettek részt a máig érvényes helyesírási szabályzat elkészítésében? Bizonyos értelemben a magyar nyelv-tudomány történetének nagyon termékeny „hőskorszakáról” szól ez a könyv. Tanulságos, hogy a régmúltba visszatekintve nem látjuk még azt a fajta ellentétet, amely ma a magukat „hagyományosnak” és „modernnek” nevezők között feszül. Voltak, illetve

vannak közös ősapák, nagy formátumú nyelvészek, akiknek szaktudását, érdemeit senki sem kérdőjelezi meg (Gombocz, Bárczi, Laziczius).

A kötet szerzői hol nyíltan, hol burkoltan „hagyományosként” vagy „modernként” definiálják magukat. „A magyarországi nyelvtudomány kettészakadt, vagy tudathasadásban van, de legalábbis két malomban őröl. A strukturalista irányzatok követői más színpadon, más közönségnek »játszanak«, mint a hagyományosak” – írja Sebestyén Árpád (172. old.). Bár mindenki tudja, hogy ez konkrét intézményekhez való tartozást, gondolkodásmódot és egyszersmind tudományos attitűdöt jelent, valójában nem ez a legérdekesebb kérdés, hanem az, ki hogyan definiálja a nyelvész munkáját, illetve munkájának célját. Ezt feszegeti szinte minden megszólaló: mennyire érdekli maga az emberi nyelv, vagy mennyiben érdekli csak a magyar nyelv. Vannak, akik kizárólag az általános nyelvészet tükreben foglalkoznak a magyarral: „A nyelvész tehát az az ember, aki a nyelvi adatok halmazai tekintetében általános kérdéseket tud megfogalmazni” – Bánréti Zoltán (17. old.). Másoknál viszont az általános nyelvészeti szempontok kevésbé hangsúlyosak, vagy éppen meg sem jelennek. Kiderül, a magyar nyelvtudományban elfogadott eljárás, hogy a magyar nyelv tényeit, jelenségeit ne általános nyelvészeti tények, tendenciák, tapasztalatok összefüggésében tárgyalják. (És, sajnos – bár ez a kötetből kevésbé derül ki –, előfordul, hogy a magukat elméleti nyelvészeknek nevezők az alapvető leíró munkák ismerete nélkül fejtik ki elméleti vízióikat.)

Összefügg ez azzal, hogy mit gondolnak az egyes nyelvészek a magyar nyelvtudomány helyéről a nemzetközi nyelvtudományban. Van, aki szerint nem is lehet kérdés, hogy a magyar nyelvészeknek a nemzetközi tudományos eredmények szellemében kell dolgoznia. Megfogalmazódik azonban az ellenkező vélemény is – ma, 2009-ben! A legtöbben azonban leginkább hallgatnak arról, elmaradt-e a magyar nyelvtudomány a nemzetközi tudománytól. Világos, hogy némely szerző egyetlen nemzetközi hivatkozással is lehet Magyarországon elis-

mert, igen magas polcon álló tudós. Az interjúkból kirajzolódó szakmai pályák tehát a magyar nyelvtudomány mai intézményrendszerét is minősítik.

Szinte minden szerző számára fontos, általános kérdés a nyelvi adatokhoz való viszony, azaz a kutatás kiindulópontja, az adatgyűjtés módszere, az elégséges adatmennyiség. „Induktíve, a nyelvi tényekből szoktam óvatos következtetéseket levonni. Eddig soha nem merészkedtem nyelv-elméleti magasságokba. Munkáimat nem szántam egyik vagy másik nyelv-elmélet tesztelésére. Nem mindig értek egyet azokkal a kollégáimmal, akik csak itt-ott idézett, kiragadott nyelvi adatoknak az alapján vonják le csalhatatlan, messzemenő elméleti következtetéseiket. [...] Ám nem hiszem, hogy van, vagy valaha lesz olyan nyelvelmélet, amely alkalmas a nyelvi jelenségek összességének maradéktalan leírására.” (Keresztes László, 97. old.). Az erre vonatkozó mondatokból sokat tanulhat a fiatalabb generációba tartozó nyelvész, aki ma sok, elméletileg kurrens előadást hallhat, amelyekben csak elvétve talál egy-egy nyelvi példát. Az idősebb nemzedék (legyen akár „hagyományos”, akár „modern”) példát mutathat a nyelvi adatok kezelésében: „A nyelvész is, mint minden tudós, egyre mélyebb [...] összefüggéseiben vizsgálja a tárgyat, de hipotéziseinek – ha egészen vékony szálon is! – kapcsolatban kell lenniük a nyelv életével. Ha érdeklődéséből az élő nyelv hiányzik, akkor lehet tudós, de nyelvész – szerintem – aligha.” (Békési Imre, 38. old.)

Persze nem feltétlenül igaz, hogy az adatokhoz való viszony irányzatától független lenne, hiszen a magyar nyelvészet modernebb irányzatát képviselő generatív nyelvészek a nagy elméletalkotó, Chomsky után, akár csak külföldi kollégáik, nem tulajdonítanak túl nagy jelentőséget az általa *performanciának* nevezett jelenséghez. Ők a *nyelvi kompetencia* kutatói, akik a nyelv valódi természetére kíváncsiak, amelyre a felszínen megjelenő sokféleségből következtethetünk ugyan, de alapvetően nem azonosíthatjuk vele. Láthatóan a XX. század második felének magyar nyelvészetében igen fontos az elmélet és adatok arányának, a hangsúlyoknak megvá-

lasztása. Aki nem elég elméleti, nem elég általános, hanem megelégszik a korrekt leírással, könnyen megkaphatja a „hagyományos” bélyeget. (De nem szeretnék félrevezető lenni: nem állítom, hogy a „hagyományos” és a „modern” szemlélet választja ketté ezt a két attitűdöt.)

Az adatokkal, illetve kezelésükkel kapcsolatban szintén kulcskérdés a nyelv-műveléshez, a nyelv-ápoláshoz való viszony. Mert nyelvtudományi közhely ugyan, hogy a nyelvhez való preskriptív hozzáállás megengedhetlen egy nyelvész számára, Magyarországon a nyelv-művelésnek (és a nyelv feltésének) nagy hagyománya van. Jellemző, hogy a nagyközönség szemében a nyelv-művelés (a nyelvi hibák javítása, a nyelvi jelenségek megítélése) mindmáig azonos a nyelv-észéssel. A helyzet érdekes: a nagy öregek szinte kivétel nélkül lelkes nyelv-művelők voltak, a kötetben szereplő tanítványaik pedig továbbvitték ezt a hagyományt. Még érdekesebb, hogy erről kevésbé beszélnek (egy-két kivételtől eltekintve), mintha valóban nem tartanák a tudományos tevékenységük részének.

Végül külön izgalmakat rejt a könyvnek az a fonala, hogyan hatottak, vagy épp nem hatottak a szerzőkre a nagy nyelvészeti áramlatok, elméletek. Önmagában is tanulságos, hányan térnek ki erre egyáltalán az 5. és 6. kérdés kapcsán. Mert a legtöbben „nagy egyéniségeken” a magyar nyelvtudomány nagy alakjait értik, nagyon kevesen említenek nemzetközileg is elismert, világhírű kutatókat. Két elméleti irányzat kerül szóba azoknál, akik utalnak valamire: a szociolingvisztika (nem derül ki, közelebről melyik irányja) és a generativista elmélet (szintén pontosabb specifikáció nélkül). Az utóbbit említik a legtöbben. Tudni kell azonban, hogy a nyolcvanas évekig Chomsky elméletének szinte semmilyen hatása nem volt a magyar nyelvészetre, jóllehet Chomsky 1957-ben robbant be a *Syntactic Structures*-zel, az SPE (Noam Chomsky – Morris Halle: *The Sound Pattern of English*) pedig tavalyelőtt ünnepelte negyvenedik születésnapját. Érdekes, hogy visszatekintve az egyes szerzők azt állítják, már megjelenésük idején olvasták az

egész nyelvészet történetét átíró munkákat, de már akkor szkeptikusak voltak velük szemben. „Megkérdeztem honfitársam, Thomas A. Sebeokot Bloomingtonban ennek az új amerikai nyelvészettnek a jövőjéről, mit világcsodaként kellett ünnepelni a 60-as évek elején. Tom rövid gondolkodás után kissé lemondóan azt mondta: csinálják még pár évig [...] aztán vége lesz, mint más, hasonló hóbortnak. Nem lett vége.” (Décsy Gyula, 51. old.) Ezzel nagyjából a nyelvészet mai, aktuális „közhangulatát” datálják vissza negyven évvel. Hiába, a magyar nyelvészet eszerint megelőzte korát. Így lehet az elmaradottságból előnyt kovácsolni.

Összefoglalva: *A nyelvészetről – egyes szám első személyben II.* érdekes, jó dokumentum. Jól jellemzi a magyar nyelvtudomány helyzetét. Kérdés azonban, mi a célja. Kissé idejétmúlt csak kutatási adatbázisként használható könyvet kiadni, ehhez elégséges lett volna az internetes megjelenés. Ha azonban a szélesebb közönséghez fordulnak a szerkesztők, valódi szerkesztői munkára lett volna szükség, nem a szerzőket felülbírálandó vagy skatulyázandó, hanem az olvasottakat kontextualizáló tájékoztatás értelmében. Méltányolni kell, hogy a szerkesztők hagyják alanyaikat bármiről beszélni. Így az egyes állítások csupán az adott szerzőt jellemzik, és nem a kötetet, nem a magyar nyelvtudomány adott korszakát. Így válik kendőzetlenül láthatóvá a könyvből, mennyire sokféle a magyar nyelvészet, mennyire megosztott a magyar nyelvész-társadalom. Ez jót is jelent, megrosszat is: sokféleséget, színességet egyfelől, egymás mellett elbeszélést és a viták hiányát másfelől.

A jövőre talán annyit lehetne kívánni a magyar nyelvészettnek, halványuljanak benne azok a színek, amelyek a korlátoltságot, a végtelen provincialitást jelzik palettáján.